

Верхньодністровської рівнини вона зникла повністю, оскільки 10 і менше відсотків пилку, зафіксовані на діаграмі, є наслідком його дальнього транспорту [6].

Важливою характерною рисою кінця субатлантичної зони на нашій діаграмі є наявність пилку культурних злаків, так само, як й антропофітів. У двох останніх зразках намічається тенденція до зменшення дерев'янистих рослин в спектрі, яка, ймовірно, може бути пов'язана з впливом людини на природне середовище.

Висновки. Отримана нами картина розвитку рослинного покриву Верхньодністровської рівнини після останнього льодовикового періоду є найбільш повною на теперішній час. Крім всіх стадій голоцену вона захоплює також пізньольодовиковий алерод. В загальних рисах зафіксовані нами зміни є подібними до тих, що спостерігаються на діаграмах з Центральної та Східної Європи. Відмінності можна пояснити географічним положенням, а також значною заболоченістю території рівнини впродовж всього голоцену.

Література

1. Артюшенко А. Т., Арап Р. Я., Безусько Л. Г. История растительности западных областей Украины в четвертичном периоде. — К., 1982. — 136 с.
2. Безусько Л. Г., Каюткина Т. М., Ковалюх М. М., Артюшенко О. Г. Палеоботаничні та радіохронологічні дослідження відкладів болота Старинки (Мале Полісся) // Укр. ботан. журн., 1985. — Т. 42. — № 3. — С. 27–30.
3. Девятова Э. П. Природная среда и ее изменения в голоцене. — Петрозаводск, 1986. — 109 с.
4. Дубыня Д. В. Кувшинниковые Украины. — К., 1982. — 232 с.
5. Жизнь растений. В 6-ти томах. Т 5(1). — М., 1980. — 430 с.
6. Климанов В. А., Арап Р. Я. Дослідження сучасних спорово-пилкових спектрів рівнинної частини України статистичним методом // Укр. ботан. журн. — 1985. — Т. 45. — № 3. — С. 22–26.
7. Климанов В. А., Безусько Л. Г. Клімат і рослинність Мале Полісся в голоцені // Укр. ботан. журн. — 1981. — Т. 38. — № 4. — С. 24–26.
8. Пейшгадт М. П. К вопросу о некоторых понятиях и разделении голоцена // Изв. АН СССР. Сер. геогр. — 1983. — № 2. — С. 103–108.
9. Хотинский Н. А. Голоцен в северной Евразии. — М., 1977. — 199 с.
10. Хогинский Н. А., Фоломеев Б. А., Гуман М. А., Археологические исследования на Средней Оке // Современная археология. — 1979. — № 3. — С. 63–81.
11. Физико-географическое районирование Украинской ССР. — К., 1967. — 683 с.
12. Balaga K. Post-glacial vegetational changes in the middle Roztozce (E. Poland) // Acta Palaeobotanica. — 1998. — V. 38. — № 1. — P. 175–192.
13. Chotinski N. A., Starkel L. Naturalne i antropogeniczne poziomy graniczne w osadach holocenskich Polski i centralnej czesci Niziny Rosyjskiej // Przegląd geograficzny. — 1982. — T. LIV. — Z. 3. — S. 201–218.
14. Harmata K. Late glacial and early Holocene profile from Jaslo and recapitulation of the studies on the vegetational history of the Jaslo-Sanok depression in the last 13 000 years // Acta Palaeobotanica. — 1995. — V. 35. — № 1. — P. 15–45.
15. Mamakowa K. Roslinność Kotliny Sandomierskiej w poznyim glacialie i holocenie // Acta Palaeobotanica. — 1962. — V. 3. — № 2. — S. 1–57.
16. Ralska-Jasiewiczowa M. Impact of prehistoric man on natural vegetation recorded in pollen diagrams from different regions of Poland // Folia Quaternaria. — 1977. — 49. — P. 75–93.
17. Troels-Smith J. Ivy, mistletoe and elm: climatic indicators — fodder plants // Danm. Geol. Unders. — 1960. — 4 (4). — P. 1–32.
18. Warakowski W. Zapis klimatu Rostocza // Rostoczanski Park Narodowy. — Zwierzyniec, 1994. — S. 24–26.

УДК: 630*.165.5

І.М. Пацура, П.Р. Третьак

Український державний лісотехнічний університет

БУКОВІ ЛІСНІ В ГОРГАНАХ

Впродовж XX ст. в регіоні відбулося природне розширення площ лісів з перевагою бука. Такі ліси виявились багатими у флористичному відношенні. За флористичним складом це типові кisle гірські бучини — *Luzulo nemorosae-Fagetum* (Du Rietz 1923) Markgr. 1932 em Meuzel 1937.

Patsura I.M., Tretyak P.R.

Beech forests in Gorgany (Region of Ukrainian Carpathian Mountains)

During XX centuries there was a natural expansion of the forests area with prevalence beech in region. Such forests have appeared rather rich in the floral altitude. By floral structure it is typical sour mountain beech sites — *Luzulo nemorosae-Fagetum* (Du Rietz 1923) Markgr. 1932 em Meuzel 1937.

Ще на початку XX ст. зауважено, що в Горганах бук інтенсивно поширюється в нижніх частинах гір до висоти 1000 м н.р.м. [5]. У другій половині століття ця тенденція вже знайшла відображення в періодичних таксаційних матеріалах [1, 10]. Природне розширення площ букових деревостанів продовжується і сьогодні. Особливо це помітно на ділянках, що були зрубані у 50–60 роках. Незважаючи на те, що тут були створені переважно чисті смерекові культури, наслідком поновлення бука поступово сформувало значну домішку у складі цих монокультур. З часом, у другому класі віку молодняків, бук природного походження став домінуючою породою у їх складі. Таким чином, зараз молоді ліси з перевагою бука займають майже половину території басейну ріки Лімниці в Горганах. Починаючи від передгір'я, вони майже суцільно простягаються до підніжжя північних схилів найвищих горганських масивів, увінчаних вершинами гір Високої, Сивулі, Капусяка, Грофи, Молодої. Значні масиви таких лісів є і у верхів'ї рік Дарів, Лімниці, Довгої Поляни. Тут збереглися і окремі пралісові ділянки букових лісів.

Методика досліджень. Дослідження лісових угруповань з перевагою бука проводилися, головним чином, у середньовікових та старшого віку деревостанах на території Осмолодського держлісгоспу. Здійснювались вони на ландшафтно-типологічній основі. Застосовувалась методика ландшафтно-геоботанічних досліджень та використовувались комп'ютерні засоби збереження і аналізу таких матеріалів („Ботанік“ та „Еколог“), розроблені колективом авторів під керівництвом д.б.н. П.Р.Третьака [6, 8, 11]. Облік підросту за породами та віковими групами здійснювався за методикою М.М.Горшеніна. Він проводився на ділянках розміром 2х2 м. На одну пробну площу закладали десять облікових ділянок. Сумарний результат обліку природного поновлення на 10 облікових ділянках (40 м²) перераховувався на площу 1 га, тобто множився на 250. Оцінка успішності природного поновлення здійснювалась за шкалою М.М. Горшеніна (1959).

Аналіз особливостей природного поновлення та формування рослинних угруповань здійснювався із застосуванням популяційно-екологічного підходу. Крім традиційного методу побудови порівняльних діаграм, застосовувався метод побудови фітоценонів, тобто узагальнених таблиць, що характеризують певні рослинні угруповання. У цих таблицях подається усереднена характеристика фітоценозу за ярусами (деревостан, підріст, кущі, чагарнички, трав'яне вкриття, мо-

Дослідження та охорона лісових екосистем

хово-лишайниковий покрив) та видами рослин. Для кожного виду подається частота зустрічі, клас постійності, середнє значення яскравості за шкалою Друде, проєктивного покриття, життєвості та біометричних показників (висота, діаметр).

Клас постійності видів визначався за п'ятибальною системою: бал 5 — відповідає 100 % зустрічі виду у всій множині спостережень. Всього було узагальнено дані 136 описів. Отримані аналітичні матеріали дозволили дати оцінку стану рослинних угруповань, основних типів лісу за домінуючим і фітоценотичним підходами [4].

Результати досліджень. Ліси з перевагою бука в Горганах зустрічаються у межах нижнього та середнього гірськолісових поясів (висота 700–1250 м н.р.м.). Це переважно зімкнені середньої повноти високобонітетні деревостани, що утворюють високої ценотичної сформованості фітоценози, які поширені на бурих та світлобурих різної потужності і скелетності (хряпуватих, щербенистих, і навіть кам'янистих), частіше легкосуглинистих, рідше — супіщаних, різної змистості свіжих та вологих нейтральних та слабкокислих ґрунтах. Вони залягають поверх пухких дрібнокам'янистих відкладів — продуктів вивітрювання м'яких пісковиків та глинисто-піщаникового тонкоритмічного флішу. Такі ґрунтово-геологічні і гідрологічні умови властиві випуклим формам рельєфу на переважно транзитних частинах середньої крутизни (15–30°) гірських схилах будь-якої експозиції, а також пригребневим ділянкам невисоких гірських масивів.

Змішані ліси з перевагою бука є субдомінантними угрупованнями у гірському ландшафті верхів'я басейну ріки Лімниці. Деревостани умовно двоярусні. Перший, рідкий ярус, висотою 25–40 м і повнотою 0,1–0,2, творять ялиця. Другий ярус, густий, висотою 21–22 (28) м при повноті 0,5–0,7. У його складі переважає бук (70 %), меншою мірою зустрічаються смерека, явір, береза, осика, клен гостролистий, верба козяча (*Salix caprea* L.). Зрідка на суглинистих вологих та сирих ґрунтах у складі деревостану зустрічається в'яз гірський (*Ulmus glabra* Huds.). Окремі дерева цього виду досягають висоти 20–30 м при діаметрі 60–80 см, проте досить часто всихають.

Більшість букових деревостанів молоді та середньовікові, що виникли на місці вторинних смеречин, зрубаних у середині XX ст., однак у Ризарнянському та Піскавському лісництвах у межах привододільного низькогір'я на суглинистих щербенистих ґрунтах є окремі ділянки букових пралісів на висоті 1100–1250 м н.р.м. Важливо відзначити, що бук тут формує поверхневу кореневу систему, у зв'язку з чим іноді зазнає вітровалу.

Природне поновлення звичайно невисокої густоти. В його складі переважають бук і явір, рідше — смерека та ялиця, горобина (табл. 1).

Чагарнички трапляються досить рідко. Це переважно жимолость чорна (*Lonicera nigra* L.), ожина шорстка (*Rubus hirtus* Waldst. et Kit.), ожина змієподібна (*Rubus serpens* Weihe ex Lej. et Court.) та малина (*Rubus idaeus* L.).

Трав'яний покрив середньої густоти, в ньому переважають лісові види широкої екологічної спеціалізації — *Oxalis acetosella* L., *Dryopteris austriaca* (Jacq.) Woynar ex Schinz et Thell., *Dryopteris carthusiana* (Vill.) H.P. Fucks, *Dryopteris filix-mas* (L.), *Athyrium filix-femina* (L.) Roth, *Senecio nemorensis* L., *Solidago virgaurea* L., *Calamagrostis arundinacea* (L.) Roth, *Carex sylvatica* Huds., а також рослини, характерні для корінних асоціацій букових лісів — *Dryopteris cristata* (L.) A.Gray, *Galeobdolon luteum* Huds., *Galium odoratum* (L.) Scop., *Polygonatum verticillatum* (L.) All., *Anemone nemorosa* L., *Gymnocarpium robertianum* (Hoffm.)

Newm., *Mercurialis perennis* L., *Phegopteris connectilis* (Michx.) Watte, *Prenanthes purpurea* L., *Stellaria nemorum* L., *Symphytum cordatum* Waldst., *Aegopodium podagraria* L., *Anemone ranunculoides* L., *Dentaria bulbifera* L., *Dentaria glandulosa* Waldst. et Kit., *Dryopteris expansa* (C.Presl) Fraser-Jenkins et Jermy, *Euphorbia amygdaloides* L., *Geranium robertianum* L., *Glechoma hederacea* L., *Majanthemum bifolium* L., *Mycelis muralis* (L.) Dumort., *Paris quadrifolia* L., *Sanicula europaea* L.

Покрив мохів, в цілому, незначний, у ньому найчастіше зустрічається і переважає *Polytrichum formosum* Hedw.

Табл. 1. Узагальнена кількість підрослу головних лісотвірних порід під наметом букових деревостанів в Осмолодському держлісгоспі, шт./га

Порода	Розподіл за віковими групами				Разом
	1 рік	2–3 роки	4–7 років	>7 років	
Смерека	138,9	407,4	287,0	379,6	1212,9
Ялиця	879,6	1481,4	416,6	74,0	2851,6
Бук	15175,9	10657,4	3027,8	1351,8	30212,9
Клен-явір	9333,3	3768,5	1148,1	425,9	14675,8
Клен гостролистий	268,5	416,6	111,1	27,7	823,9
Голопя	18,5	37,0	—	—	55,5
Береза	9,2	—	9,2	—	18,4
Горобина	74,0	74,0	222,2	92,6	462,8
Ільм	—	18,5	9,2	27,8	55,5
Всього	—				50369,3

Узагальнений фітоценоз лісових угруповань з перевагою бука наведено в таблиці 2.

Табл. 2. Узагальнений фітоценоз лісових угруповань з перевагою бука (значення висоти H і діаметру D видів рослин — середні)

№ п/п	Назва виду	Клас постійності	Частота щиткування	Середні значення:		
				проєктивне покриття, %	яскравість за шкалою Друде	життєвість особин
1	2	3	4	5	6	7
ДЕРЕВОСТАН:						
1.	<i>Fagus sylvatica</i> L., H – 22,98 м.; D – 33 см.	5	31	55,3	6,3	4,9
2.	<i>Acer pseudoplatanus</i> L., H – 22,52 м.; D – 41 см.	5	23	0,8	2,5	4,9
3.	<i>Picea abies</i> (L.) Karst., H – 21,96 м.; D – 28 см.	5	28	3,6	3,3	4,1

¹ 1 — un, 2 — sol, 3 — sp, 4 — cop1, 5 — cop2, 6 — cop3, 7 — soc.

² 1 — відмерлі залишки, 2 — пригнічений розвиток, 3 — не цвіте, 4 — не плодоносить, 5 — проходить повний цикл розвитку.

Продовження таблиці 2

1	2	3	4	5	6	7
4.	<i>Abies alba</i> Mill., H – 25,73 м.; D – 43 см.	4	22	2,9	2,7	4,4
5.	<i>Betula pendula</i> Roth, H – 17,34 м.; D – 25 см.	3	16	0,6	2,5	5,0
6.	<i>Acer platanoides</i> L., H – 20,22 м.; D – 31 см.	2	9	0,0	2,0	5,0
7.	<i>Populus tremula</i> L., H – 20,03 м.; D – 33 см.	2	7	0,0	2,3	5,0
8.	<i>Salix caprea</i> L., H – 12,75 м.; D – 18 см.	2	8	0,0	2,4	4,0
ПІДРІСТ ДЕРЕВ:						
1.	<i>Fagus sylvatica</i> L., H – 0,52 м.	5	28	1,0	3,4	3,1
2.	<i>Acer pseudoplatanus</i> L., H – 0,89 м.	4	22	0,4	3,2	3,0
3.	<i>Picea abies</i> (L.) Karst., H – 1,23 м.	4	17	2,3	2,4	2,7
4.	<i>Abies alba</i> Mill., H – 0,26 м.	3	16	0,9	2,5	3,1
5.	<i>Sorbus aucuparia</i> L., H – 0,29 м.	3	13	0,0	2,2	3,1
6.	<i>Acer platanoides</i> L., H – 0,16 м.	2	8	0,0	2,7	3,0
ЧАГАРІНКИ:						
1.	<i>Rubus idaeus</i> L., H – 0,57 м.	2	6	0,0	2,2	3,0
2.	<i>Sambucus racemosa</i> L., H – 0,44 м.	2	8	0,0	2,0	3,1
ЧАГАРІНЧКИ:						
1.	<i>Rubus hirtus</i> Waldst. et Kit., H – 0,20 м.	3	14	0,0	2,2	3,3
2.	<i>Rubus idaeus</i> L., H – 0,39 м.	2	9	0,0	2,2	3,0
3.	<i>Rubus serpens</i> Weihe ex Lej. et Court., H – 0,23 м.	2	11	0,4	2,5	3,7
ТРАВИ:						
1.	<i>Dryopteris cristata</i> (L.) A.Gray, H – 0,27 м.	5	26	0,0	2,3	5,0
2.	<i>Galeobdolon luteum</i> Huds., H – 0,10 м.	5	26	1,2	2,8	4,7
3.	<i>Galium odoratum</i> (L.) Scop., H – 0,16 м.	5	23	0,2	2,9	5,0
4.	<i>Polygonatum verticillatum</i> (L.) All., H – 0,20 м.	5	23	0,0	2,3	4,6
5.	<i>Dryopteris austriaca</i> (Jacq.) Weyner ex Schinz et Thell., H – 0,24 м.	4	21	0,0	2,2	5,0
6.	<i>Dryopteris expansa</i> (C.Presl) Fraser-Jenkis et Jermy, H – 0,24 м.	4	18	0,2	2,2	5,0
7.	<i>Dryopteris filix-mas</i> (L.) Schott, H – 0,50 м.	4	22	0,4	2,5	5,0
8.	<i>Mercurialis perennis</i> L., H – 0,23 м.	4	18	0,5	2,8	5,0
9.	<i>Prenanthes purpurea</i> L., H – 0,39 м.	4	21	0,0	2,1	4,7
10.	<i>Senecio nemorensis</i> L., H – 0,44 м.	4	20	0,0	2,4	4,6
11.	<i>Symphytum cordatum</i> Waldst. et Kit. ex Willd., H – 0,11 м.	4	19	0,0	2,5	5,0
12.	<i>Athyrium filix-femina</i> (L.) Roth, H – 0,39 м.	3	12	0,8	2,8	5,0
13.	<i>Calamagrostis arundinacea</i> (L.) Roth, H – 0,41 м.	3	13	0,0	2,4	4,6
14.	<i>Dryopteris carthusiana</i> (Vill.) H.P.Fuchs, H – 0,17 м.	3	12	0,0	2,0	5,0
15.	<i>Euphorbia amygdaloides</i> L., H – 0,23 м.	3	15	0,0	2,0	4,6
16.	<i>Impatiens noli-tangere</i> L., H – 0,21 м.	3	12	0,0	2,5	4,5
17.	<i>Phegopteris connectilis</i> (Michx.) Watt, H – 0,16 м.	3	16	0,0	2,4	5,0
18.	<i>Solidago virgaurea</i> L., H – 0,22 м.	3	13	0,0	2,1	4,2
19.	<i>Stellaria nemorum</i> L., H – 0,18 м.	3	15	0,0	2,5	5,0
20.	<i>Actaea spicata</i> L., H – 0,23 м.	2	7	0,0	2,0	3,6
21.	<i>Aegopodium podagraria</i> L., H – 0,28 м.	2	7	0,0	2,0	4,4
22.	<i>Anemone nemorosa</i> L., H – 0,10 м.	2	9	0,0	2,1	4,7

Продовження таблиці 2

1	2	3	4	5	6	7
23.	<i>Anemone ranunculoides</i> L., H – 0,09 м.	2	8	0,0	2,1	5,0
24.	<i>Athyrium distentifolium</i> Tausch ex Opiz, H – 0,29 м.	2	10	0,0	2,8	4,8
25.	<i>Carex sylvatica</i> Huds., H – 0,46 м.	2	7	0,7	2,3	4,7
26.	<i>Cicerbita alpina</i> (L.) Wallr., H – 0,41 м.	2	9	0,0	2,3	4,7
27.	<i>Dentaria bulbifera</i> L., H – 0,24 м.	2	11	0,0	2,0	5,0
28.	<i>Dentaria glandulosa</i> Waldst. et Kit., H – 0,16 м.	2	10	0,0	2,4	5,0
29.	<i>Festuca altissima</i> All., H – 0,98 м.	2	6	0,0	2,1	5,0
30.	<i>Geranium robertianum</i> L., H – 0,18 м.	2	10	0,0	2,1	5,0
31.	<i>Glechoma hederacea</i> L., H – 0,12 м.	2	6	0,8	3,0	4,6
32.	<i>Gymnocarpium robertianum</i> (Hoffm.) Newm., H – 0,21 м.	2	8	0,0	2,8	5,0
33.	<i>Luzula sylvatica</i> (Huds.) Gaudin, H – 0,28 м.	2	6	0,0	2,5	5,0
34.	<i>Milium effusum</i> L., H – 0,87 м.	2	6	0,0	2,0	5,0
35.	<i>Paris quadrifolia</i> L., H – 0,15 м.	2	11	0,0	2,0	4,4
36.	<i>Sanicula europaea</i> L., H – 0,22 м.	2	9	0,0	2,2	4,7
МОХИ ТА ЛИШАЙНИКИ:						
1.	<i>Polytrichum formosum</i> Hedw., H – 0,04 м.	3	15	0,0	2,80	5,00
2.	<i>Brachythecium rutabulum</i> (Hedw.) B.S. et G., H – 0,02 м.	2	7	0,0	2,71	5,00
3.	<i>Dicranum scoparium</i> Hedw., H – 0,03 м.	2	6	0,0	2,50	5,00
4.	<i>Hypnum cupressiforme</i> Hedw. H – 0,02 м.	2	9	0,0	2,78	5,00

Варто зазначити, що зараз на південному схилі гори Овул (1600 м н.р.м.) бук у складі смерекового лісу піднімається до висоти 1300–1350 м н.р.м. В недалекому минулому особини бука, діаметром більше 1 м на абсолютній висоті 1200 м не були, очевидно, рідкісним явищем, оскільки старі індивідууми таких дерев на такій висоті зустрічаються і в інших частинах Осмолодського держлісгоспу.

Висновки. Змішані ліси з перевагою бука виявились найбільш флористично багатими. У їх складі виявлено 153 види вищих рослин зі 127 родів і 50 родин. 3 види — *Huperzia selago* (L.) Bernh. ex. Schrank et Mart., *Lycopodium annotinum* L. і *Lunaria rediviva* L. — підлягають охороні.

Більшість видів, що входять до складу букових лісів Горган є неморально-монтанними, бореально-неморально-монтанними, монтанними, неморальними та мультізональними екологічними елементами.

За флористичним складом такі ліси слід віднести до типових кислих гірських бучин — *Luzulo nemorosae-Fagetum* (Du Rietz 1923) Markgr. 1932 em Meusel 1937 [9], суббасоніації з кущинником волохатим — *Luzulo nemorosae-Fagetum calamagrostietosum*, а також до багатих карпатських бучин — *Dentario glandulosae-Fagetum* Klika 1927 em Mat. 1964, до суббасоніації *Dentario glandulosae-Fagetum typicum* з зубницею залозистою, *Dentario glandulosae-Fagetum lunarietosum* з лунарією оживаючою та ін.

Згідно з вітчизняною фітоценологічною класифікацією, їх можна віднести до формації букових лісів (*Fageta silvaticae*), субформації смереково-ялищевих лісів (*Piceeto-Abieto-Fagetum*). За 3.1 ерунський — до типів лісу свіжих смерекових суббучин, вологих ялищевих та ялищево-смерекових суббучин [2, 3].

За С.М.Стойком [7], ці угруповання слід віднести до груп типів ялищевобукових та смереково-ялищевобукових і ялищевосмереково-букових лісів з

квасеницевою (*Abieto-Piceeto-Fagetum oxalidosum*), чорницевою (*A.-P.-F. myrtillosum*), безщитниковою (*A.-P.-F. athyriosum*), зубницевою (*A.-P.-F. dentariosum*) та перелісковою (*A.-P.-F. mercurialidosum*) асоціаціями. Такі асоціації досить поширені у верхів'ї басейну ріки Лімніці. Однак вважаємо за доцільне виділити ще одну асоціацію (*A.-P.-F. lunarosum*), угруповання якої тут зустрічається. Таку субасоціацію виділяють польські вчені [9], хоч вона у польських Бескидах має дуже обмежене поширення.

Враховуючи сучасні тенденції прогресуючого поширення бука в лісостанах Горган, слід переорієнтувати ведення господарства на формування змішаних з участю бука, ялиці та смереки деревостанів.

Література

1. Бойчук І. Ліси верхів'я басейну ріки Лімніці у Горганах, їх використання і відтворення // Праці наукового товариства ім. Шевченка. Екологічний збірник на пошану Андрія Созонтовича Лазаренка. — Львів: Наук. тов. ім. Шевченка, 1999. — Том III. — С. 139—152.
2. Герушинський З. Ю. Определитель типов леса Украинских Карпат (практические рекомендации). — Львов, 1988. — 164 с.
3. Герушинський З. Ю. Типологія лісів Українських Карпат. — Львів: Піраміда, 1996. — 208 с.
4. Голубець М. А. Ельники Украинских Карпат. — К., 1978. — 254 с.
5. Історія Осмолодської пуші / Бойчук І. І., Гайдукевич М. І., Парпан В. І., Петрова Л. М., Третяк П. Р. / Під редакцією Третяка П. Р. і Парпана В. І. — Львів: Наук. тов. ім. Шевченка, 1998. — 146 с.
6. Кульчицький І., Третяк П. Сервісна довідково-функціональна система „Ботанік” // Україномовне програмне забезпечення: Матер. 4-ї та 5-ї Міжнар. наук.-практ. конф. „УКРСОФТ” (Львів, 1994, 1995). Каталог україномовних програмних засобів. — Львів: СП „Бак”, 1995. — С. 24—28.
7. Стойко С. М. Карпатом зеленим вічно. — Ужгород: Карпати, 1977. — 175 с.
8. Третяк П. Р., Сидорович Я. М., Сенчина Б. В. Методические рекомендации по подготовке и вводу информации ЭВМ для ландшафтно-геоботанических исследований. — Львов, 1986. — 32 с.
9. Michalik S., Szary A. Zbiorowiska leśne Bieszczadzkiego Parku Narodowego // Monografie Bieszczadzkie. T. I. — 175 s.
10. Tretjak P., Wojczuk I. Antropogeniczne i naturalne zmiany lasów w Gorganach // Roczniki Bieszczadzkie. — 1997. — T. 6. — Ustrzyki dolne, 1998. — S.
11. Tretjak P. R., Kul'chychyj I. M. Informative analytical system „Ecology” for monitoring of reserved objects // ACANAP — 95, „Methods of monitoring of the nature in the Carpathian National Parks and Protected Areas”. International Conference of the Association of Carpathian National Parks and Protected Areas. Rachiv, Ukraine, October 1995. — Раків: Карпатський біосферний заповідник, 1996. — С. 111—118.

УДК 502.7

Л. М. Петрова

Львівський національний університет ім. І. Франка

РОСЛИННІСТЬ ЛАНДШАФТНОГО ЗАКАЗНИКА „МОРШИНСЬКИЙ”

Йдеться про єдиний великий об'єкт природно-заповідного фонду Львівщини на Прикарпатті, в якому збереглися типові зональні дубові, грабово-дубові і ялицево-дубові насадження віком понад 100 років, унікальні в масштабі Європи. Тут зосереджено 25 % видового багатства місцевого лісо-чагарникового флорокомплексу. Спостерігається природна тенденція формування складних деревостанів пралісового типу за участю ялиці у першому, дуба і бука у другому і граба у третьому ярусі. Залишки дубових лісів потребують суворої охорони.

Petrova L.M.

Vegetation of landscape reserve „Morshynskij”

Unique large object of natural-reserved fund of the Lviv region in Pre-carpathian. Here are protected typical zone oak, hornbeam-oak and fir-oak forests. Such old woods are unique in scale of Europe. 25 % of vegetation local wood and shrubs of flora complex here is concentrated. The natural tendency of formation complex foreststand with fir in the first level, oak and beech in the second level and hornbeam in the third level is observed.

Різноманітність природних умов Львівщини зумовлена її географічним положенням, геологічною будовою і геоморфологією поверхні. На території області виділяється ціла низка якісно відмінних фізико-географічних природно-територіальних комплексів (ландшафтів за К. І. Геренчуком, 1972). Серед них вирізняється Передкарпаття, що лежить на межі гірських і рівнинних ландшафтів і належить до так званого Передкарпатського передового прогину. В будові його поверхні переважають рівні древніх і молодих терас Дністра та його притоків: Стрий, Стривігор, Свіча та ін. З півночі і сходу Передкарпаття межують з Опіллям і Поділлям, а з півдня — північно-східними схилами Українських Карпат.

Клімат Передкарпаття помірний, вологий. Кількість опадів перевищує величину випаровування (600–800 мм за рік). Передкарпатські ландшафти характеризуються низькою лісистістю (10 %). Зональними для Передкарпаття є дубові ліси. Переважають дубові, грабово-дубові і ялицево-дубові насадження. З наближенням до гір в складі лісів з'являється бук, утворюючи чисті і змішані лісові угруповання із значною участю монотанних видів.

Лісові рослинні угруповання в межах Передкарпаття охороняються в ландшафтних заказниках місцевого значення і заповідних урочищах на площі близько 4135 га, що становить 1,1 % території природного району. Близько 3/4 заповідних лісів зосереджені на території ландшафтного заказника місцевого значення „Моршинський”, площею 3084,5 га.

Клімат в околицях Моршина характеризується сумами температур 2400–2600 град. За рік випадає 700–800 мм опадів, що є дещо більшим, ніж в середньому на Прикарпатті. Переважають дерново-підзолисті середньосуглинні ґрунти на піщано-гальковому ґрунті. В умовах межиріччя річок Свіча-Стрий ґрунтово-кліматичні умови сприятливі для росту дуба, ялиці, бука та ін. евтрофних порід [4].

За даними лісовпорядження, на близько 80 % території заказника поширені вологі грабові діброви, 8 % — вологі дубово-грабові бучини і 4 % — сирі чорновільхові грудні. На незначних площах зустрічаються вологі букові діброви, вологі буково-смерекові ялинички та інші типи лісу.

Майже половину території заказника займають насадження віком менше 50 років з перевагою дуба звичайного, граба, бука і вільхи чорної, а також культури з дубом червоним, ялиною, модриною тощо.

З точки зору збереження біологічного різноманіття лісових рослинних угруповань найбільшу цінність становлять сформовані насадження старшого віку (стиглі і перестійні). На території заказника „Моршинський” такі насадження займають близько 22 % площі. Серед них переважають дубові і букові насадження з різним ступенем участі едифікаторів деревного ярусу (близько 11 і 6 % відповідно). Цінні насадження ялиці представлені на площі всього 4,7 га.